

Kantanäkyfantasia suhteessa olon laadun määrittäjänä

Esittelyteksti:

Varhaiset psyykkiset prosessit ovat olleet psykoanalyttisessa keskustelussa kiinnostuksen kohteena erityisesti viime aikoina, mutta varsinaiseen kantanäkyfantasiaan liittyvää tutkimusta ja perehtyneisyyttä on ollut vähän. Tässä artikkelissa pyrin havainnollistamaan sitä, kuinka mielen sisäisen vanhempiparin muoto sävyttää ja antaa merkitystä kaikenlaiselle suhteessaololle, ja vaikuttaa kaikkeen yhteyden kokemiseen, sekä on mukana kaikessa toiminnassa ja psyykkisessä prosessoinnissa. Kuvaan kantanäkyfantasiaa brittiläisen objektisuhdeteoreettisen viitekehyksen valossa, jossa pidetään keskeisenä elämän- ja kuolemanvietin käsitteitä, erityisesti viettien objektisuuntautuneisuutta ja ambivalenssia rakkauden ja vihan tunteiden välillä. Tässä viitekehityksessä ihmisellä ajatellaan olevan psyykinen sisäinen todellisuus, joka on laajasti tiedostamaton, mutta yhtä merkityksellinen ja läsnäoleva kuin ulkoinen todellisuus. Tiedostamatonta todellisuutta voidaan ymmärtää symbolien ja unien avulla, ja se näyttäytyy myös taiteessa. Kirjoituksessani pyrin kuvaamaan erilaisia kantanäkyfantasian muotoja ja nostamaan esille arkaaisen superegon merkittävää roolia kantanäkyfantasian säätelijänä.

1. Johdanto

Freud on maininnut käsitteen kantanäky ensimmäisenä kirjoitelmassaan *Erään lapsuuden historia* vuodelta 1918, kuvatessaan potilaansa Sergein (”Susimiehen”) unta. Uni viittasi potilaan mahdollisesti saamaan havaintoon vanhempien yhdynnästä hänen ensimmäisten ikävuosiensa aikana. Lasten varhaisen kehityksen tutkimuksen varsinaisen alullepanija Melanie Klein kuvasi kantanäkymielikuvien eli kantanäkyfantasioiden ajoittuvan jo ensimmäisiin elinkuukausiin, esioidipaaliseen vaiheeseen. Kleinille ei ollut keskeistä, oliko lapsi reaalisesti nähnyt vanhempiensa seksuaalista kanssakäymistä, vaan hän totesi lapsella olevan sisäsyntyisen kiinnostuksen fantasiaversioon elämänsä lähtökohdista. Klein alkoi myös puhua tiedostamattomista fantasioista, jotka saivat keskeisen merkityksen hänen teoriassaan mielen rakenteista. (Spillius 2011, 451 -453).

Kantanäyillä tarkoitetaan lapsen konkreettista havaintoa vanhempien seksuaalisesta vuorovaikutuksesta, ja kantanäkyfantasiolla piilotajuisia mielikuvia hedelmöitymisestä, syntymästä ja miehen ja naisen seksuaalisuudesta. Seksuaalisuuden herättämää liiallista ahdistusta vastaan lapsi suojautuu kehittämällä tiedostamattomia fantasioita, jotka selittävät tapahtumaa.

Kantanäkyfantasioiden päätehtävänä on antaa muoto hallitsemattomalle, viettien herättämälle ahdistukselle. Vanhempien keskinäistä suhdetta voivat kantanäkyfantasiassa kuvata myös muut ihmiset, eläimet tai hahmot ja kantanäkyfantasia näyttäytyy ihmissuhteiden lisäksi kaikessa vastaanottamisessa, yhteen liittämässä, havainnoimisessa ja oppimisessa. Kantänäkyfantasia kulkee mukana mielen sisäisenä mallina vuorovaikutuksesta, jonka mukaan tulkitsemme kahden- ja kolmenkeskisiä suhteessa oloja lähipiirissä ja myös laajemmin sosiaalisessa elämässä.

Ajattelen niin, että kantanäkyfantasiaa voisi kuvata biologian termein sosiaalisen toiminnan siittiönä ja munasoluna. Lapsen psyykkinen kehitys ja kasvu etenevät tunnesuhteissa tapahtuvien sisäistysten kautta. Tässä sisällyttäjä – sisällytetty kytköksessä hedelmöittyy ja rakentuu lapsen mieleen vuorovaikutushypoteesi, olettava malli, jonka varassa lapsi toimii ja tulkitsee suhteessa oloja myöhemminkin. Prosessi etenee osa-objektitasoisesta suhteessa olosta kokonaisobjektisuhteisiin ja suhteeseen ulkoisen todellisuuden kanssa. Mielestäni jo arkaaisella superegolla (Klein 1926) on merkittävä rooli mielen sisäisten suhteiden rakentumisessa ja kantanäyn säätelijänä. Sisäistettyjen vanhempien keskinäiset suhteet sääntyvät superegolle alistaisina, seuraillen sen ankaruutta tai sallivuutta. Sisällyttämisprosessissa alkaa kehittyä myös lapsen kyky käyttää mieltään tunteiden käsittelyssä, ajattelussa ja havainnoinnissa, sekä maailmankuvan ja ihmiskäsityksen hahmottamisessa.

*Seitsemän merta kavalaa,
seitsemän pimeää majakkaa.
Tämä tuntematon mentävä on
Sielua piinaa, ikävä loputon!
Oi, Aurora; kaikkiko katoaa?
Oi, Aurora,
Etkö jättäisi vähän valoa?*

- Mikko Kuustonen -

2. Brittiläinen objektisuhdeteoreettinen viitekehys

Melanie Klein (1882-1960) on brittiläisen objektisuhdeteorian alulle panija, ja monet hänen seuraajansa ovat kehittäneet hänen teorioitaan eteenpäin. Kleinilaisessa objektisuhdeteorian viitekehysessä tiedostamattomien fantasioiden merkitys ihmismielen ymmärtämisessä nousee esiin korostetusti. Kleinin teorialla tiedostamattomista fantasioista saivat alkunsa hänen tutkimuksistaan lasten psykoanalyseissa, kun hän hoiti lapsia leikkiterapialla. Lapset toivat leikin yhteydessä esiin ihmissuhteisiin liittyviä peruskysymyksiä. Äidin ruumis saattoi olla toisaalta kaiken hyvän lähde ja toisaalta kateellisen hyökkäyksen lähde. Äidin sisällä saattoi olla vielä syntymättömiä lapsia tai vaikkapa isän penis, joka vei äidin huomion pois lapsesta. Lasten leikeissä korostui huoli vanhempien keskinäisestä suhteesta. (Hyrck 2006).

Lapsen varhainen sisäinen maailma on aktiivista sosiaalista toimintaa ja rakentumista. Kaikki mentaalinen toiminta tapahtuu suhteessa johonkin objektiin, joko sisäiseen tai ulkoiseen, ja näistä objektisuhteista muodostuu emotionaalisen elämän perusta. Fantasioissa rakkaus, viha ja ahdistus ovat mukana alusta lähtien ja linkittyvät objektisuhteisiin. Lapsen mielessä suhteessa olon fantasioiden sisältöön vaikuttavat perimässä saatujen viettien lisäksi ulkoisten objektien tapa olla suhteessa lapseen ja lapsen sisäistykset näistä suhteista. Näin syntyneet fantasiat ovat aluksi osaobjektitasolla, rinta ja penis, kunnes mentaalisen prosessin kautta saavat kokonaisobjektin muodon, äiti ja isä. Sisäiset objektit ovat myös suhteessa toisiinsa; kantanäkyfantasia on tällainen sisäisten objektien keskinäinen suhde. (Hyrck 2001.)

Vauva on suhteessa ulkoiseen maailmaan *projektio- ja introjektioprosesseja* käyttäen. Sandor Ferenczi käytti vuonna 1909 ensimmäisenä introjektion käsitettä. Hän yhdisti oraaliset impulssit

introjektioon ja anaaliset projektioon. Kleinin mukaan rinta ja penis ovat lapsen oraalisen halun ensimmäisiä objekteja. Äidin rinta on lapsen keskeinen sisäinen objekti, jonka hän sisäistää itseensä ja johon hän myös projisoi vihansa ja rakkauden tunteensa. *Sisäistyneet objektimielikuvat* muodostuvat lapsen mielessä ensisijaisesti suhteessa ulkoiseen äitiin, mutta myös suhteessa isään ja muihin läheisiin ihmisiin. Sisäiset objektit syntyvät reaktiona hyvän ja pahan olon tunteisiin, ja siksi niihin liittyy vahva emotionaalinen lataus. Kokemukset tallentuvat lapsen mieleen, ja niiden perusteella lapsi luo suhteessa olon mielikuvia joko hyvän tai pahan objektin kanssa. Lapsi selkiyttää omien impulssiensa ja ulkoisen todellisuuden kaaosta halkomalla sekä objektin että itsensä hyviin ja pahoihin, idealisoituihin ja vainoaviin puoliin, pyrkien projisoimaan pahan itsensä ulkopuolelle. Hän elää sitten mustavalkoisesti ideaalisen tilan fantasiamaailmassa vainoavan maailman uhkaamana ja vihaamana. Tätä ajatuskulkua voisi kuvata pirstaleiseksi. Ulkoisen objektin sisäistyessä syntyvä mielikuva ei koskaan vastaa täysin ulkoisen objektin olemusta, vaan on lapsen sisäisen maailman versio siitä. Sisäisen maailman tunnelman kannalta on keskeistä samaistuuksi lapsi pääasiassa hyviin vai pahoihin objekteihin. Hyväkin rinta voi lapsen mielessä muuntua pahaksi, mikäli lapsi ennen sisäistämistä projisoi siihen oman aggressionsa. Tässä vaiheessa lapsi 'ajattelee' vielä ruumiillaan. Objektien sisäistäminen on kuitenkin koko elämän ajan jatkuva tiedostamaton psyykinen prosessi, jonka lähtökohta on vahvimmillaan vauvan imemisvaiheessa. Myöhemmin varhaiset sisäistykset muuntuvat uusien kokemusten kautta läheisissä ihmissuhteissa, vieläpä aikuisuudessa, erityisesti rakkaussuhteissa. (Hyrck 2006, 244 - 250).

Kleinin ajattelussa ihmisen kasvu ja kehitys tapahtuu vaiheittain positioiden kautta. Nämä tilat edustavat eriasteista egon integraatiota ja eroavat toisistaan ahdistuksen luonteen, objektisuhteiden sisällön ja defenssien suhteen. Ahdistus, symbolin käyttö ja fantasia ovat kiinteässä yhteistyössä keskenään ja vaikuttavat toisiinsa, ollen toinen toisensa tuote. Ego käyttää puolustusmekanismeja suojakeinona ylenmääräistä ahdistusta vastaan. Klein piti ahdistuksen tunnistamista hyvin tärkeänä ja oli lasten analyyseissa havainnut, miten ahdistuksen lievittäminen vapautti psyykkisiä voimavaroja ja edisti kasvua. Kleinin luoma käsite *paranoidis-skitsoidinen positio* kuvaa varhaista, osaobjektitasoista psyykkistä tilaa, jossa keskeistä on itseä ja hengissä selviytymistä koskettava ahdistus. Tällöin lapsi suojautuu lohkomalla itsen ja objektin hyväksi ja pahaksi. *Depressiivinen positio* puolestaan kuvaa myöhempää kokonaisobjektitasoista tilaa, jolloin havaitaan, että aikaisemmin projisoidut hahmot eivät ole pirstottavissa toisistaan erilleen, vaan vihattu ja idealisoitu objekti ovatkin saman objektin eri puolia. Tällöin keskeiseksi huoleksi tulee suhteen säilyminen objektiin. Positiot kuitenkin vaihtelevat jatkuvasti elämän kuluessa, eikä depressiivistä positiota voida koskaan täydellisesti läpityöstää. (Rusbridger 2004). Britton (1998, 29) on todennut, että depressiivinen positio ja oidipaalin prosessi ovat sisäkkäisiä siten, että Oidipus-kompleksi tulee ratkaistuksi depressiivisen position läpityöstämisessä ja depressiivinen positio Oidipus-kompleksin läpityöstämisessä. Nähdäkseni kantanäkyfantasia ajoittuu paranoidis-skitsoidiseen positioon ja sen voidaan ajatella olevan oidipaalin prosessia edeltävä vaihe, jossa lapsen prosessointi on tiedostamatonta, kun taas oidipaalin prosessissa lapsella on jo kognitiivista kapasiteettia käytettävissään. Näin oidipaalin prosessoinnissa egolla on merkittävämpi rooli, kun taas kantanäkyfantasiassa superegon toiminta nousee keskeiseksi.

Kleinin mukaan lapsella on jo syntyessään hauras ego, joka reagoi ulkoihin ja sisäisiin ärsykkeisiin. *Ego* on selfin organisoitunut osa, jonka toimintaan impulssit vaikuttavat, ja joita ego pyrkii

kontrolloimaan torjunnan keinoin. *Self* kattaa koko persoonallisuuden sisältäen egon ja viettielämän. Sekä egon että selfin toiminta on pääosin tietoisista, mutta molemmilla on myös kätkössä oleva tiedostamaton alueensa. Sisäisessä maailmassa egon tiedostamaton osa on suhteessa sisäisten objektien kanssa. Lapsen kehittymättömään egoon vaikuttavat vahvasti tiedostamattomasta nousevat impulssit, elämän- ja kuolemanvietti. Ego pyrkii suojautumaan kuolemanviettiä vastaan, ja tässä prosessissa tarvitaan elämänvietin ja sisäistetyn hyvän objektin tukea. (Hyrck 2006, 251, 253). Tiedostamattomat fantasiat luovat symboleille ja niiden rakenteille, eli sisäisille objekteille, ainutlaatuisen mahdollisuuden muuntua ja rikastaa toisiaan. Kyky symboloida persoonallisuutta kehittäväällä tavalla syntyy lapsen tietoisien ja tiedostamattoman ajattelun vuorovaikutuksessa. (Igra 2006, 90, 97).

Hanna Segalin mukaan symbolin muodostus alkaa paranoidis-skitsoidisessa positiossa symbolisena rinnasteisuutena (symbolic equation) ja depressiivisessä positiossa symboli alkaa edustaa alkuperäistä kohdetta (symbolic proper). Paranoidis-skitsoidisessa positiossa osa egoa on projisoitu itsen ulkopuolelle ja identifioitu täysin objektin kanssa. Symbolisaatio on kolmiosainen suhde itsen (self), objektin ja symbolin välillä. Jos oleellinen osa egoa identifioituu objektin kanssa, tämä kolmiosuhde ei toimi, vaan muuntuu kahdenkeskiseksi suhteeksi. Depressiivisessä positiossa objekti koetaan menetetyksi, sitä surraan ja objektin saama symboli tuo menetetyn jälleen läsnä olevaksi sisäisenä objektina. Jos symbolointi on konkreettista, kyseessä on patologia, jolloin kaikki erillisyys ja konfliktit kielletään. Depressiivisessä symboloinnissa sitä vastoin objektin erillisyys tunnistetaan ja symboloinnista tulee kaiken luovuuden perusta. (Segal 2007, 54). Voidaan ajatella, että sisäisiä objekteja on kahta tyyppiä: paranoidis-skitsoidisessa identifikaatiossa uskotaan tiedostamattomasti objektin olevan *konkreettisesti itsen sisällä*, kun taas depressiivisessä identifikaatiossa ymmärretään sisäistetyn objektin olevan *mielen sisällä* ja todellisen objektin olevan kauempana, erillisenä. Molempia kuitenkin kutsutaan sisäisiksi objekteiksi. (Caper 1999, 97).

James S. Grotstein sanoo, ettei lapsi tarvitse niinkään objektia sinänsä, vaan yhteistä kokemusta objektin kanssa; lapsi pyrkii selvittämään tunnesuhteessa äitinsä kanssa, kuka hän on ja mitä hän tarvitsee (Grotstein 2007, 49). Bionin mielestä äidin ja pienen lapsen välinen normaali vuorovaikutus perustuu *projektiiviseen identifikaatioon*, ajattelua edeltävään primitiiviseen kommunikaatioon. Lapsi projisoi primitiivisiä kipeiden kokemusten elementtejä äitiin, kokien niiden menevän konkreettisesti äidin sisälle. Äiti *ottaa vastaan* lapsen lähes somaattistasoista tunneviestintää, *sisällyttäen* psyykkisesti lapsen ahdistuksia itseensä ja *muokaten* niitä mielessään ja palauttaen projisoidut tunteet lapselle paremmin siedettävässä muodossa. Tällöin lapsi kokee hahmoa vailla olevien kokemusten tulleen säilytyksi (contain) ja muokatuksi, ja samaistuu äidin *kykyyn säilöä ja muokata* noita vaikeita tunteita ajatuksiksi, tunteiksi ja symboleiksi. Projektiivinen identifikaatio on lapsen ensimmäinen pyrkimys hakeutua vuorovaikutukseen. Tämän käsitteen ymmärtäminen korostaa äidin ja lapsen välisen suhteen tärkeyttä. Jos äiti epäonnistuu sulatustehtävässä, eikä kykene ottamaan lapsen tunteita vastaan, lapsi sisäistää *pahan läsnäolon* tunteiden käsittelykyvyn sijaan. Lapsen somaattistasoiset kipeät kokemukset pysyvät ennallaan, eikä hän voi käyttää niitä symbolointiin, vaan hän voi vain poistaa ne mielestään torjumalla tai projisoimalla. Tällöin äiti antaa lapselle kuvan maailmasta, joka ei halua tuntea lasta ja joka ei halua tulla tunnetuksi. Brittonin mielestä sisäistämättömät mielen sisällöt siirtyvät ruumiiseen,

havaintojen alueelle tai toiminnaksi eli toisin sanoen psykosomaattiseksi toimintahäiriöksi, hallusinaatioksi tai käytöshäiriöksi. (Britton, 1998, 22 -23). Projektiivisessä identifikaatiossa voidaan erottaa niin sanottu terve ja patologinen sävy. Normaalisessa projektiivisessä identifikaatiossa projektio ei ole hyökkäävä, pirstova ja väkivaltainen, ja myös siirtymä depressiiviseen positioon voi toteutua helpommin. Omnipotentti ajattelu ja kuolemanvietti liittyvät patologiseen projektiiviseen identifikaatioon. (Segal 2007, 54 - 55).

Bion on todennut ajattelumekanismien tulevan esiin vastasyntyneellä 'esiymmärryksenä' (pre-conception), 'jokin sopii yhteen jonkin toisen kanssa, esimerkiksi nänni suuhun'. Esiymmärrys ja poissaolo kohtaavat, kun nänni ei tulekaan ja lapsi pettyy. Ajattelun kehitykselle on keskeisen tärkeää, että lapsi sietää pettymyksen ja rinnan poissaolon. Lapsi kokee poissaolevan rinnan yleensä pahana objektina. Jos lapsi kuitenkin kykenee käsittelemään pettymystä, tästä 'puutteesta' (non-thing) syntyy uusi ajatus. Ellei lapsi tähän kykene, hän pyrkii pääsemään eroon 'pahasta' objektista projektiivisen identifikaation avulla. (Lagos 2007). Tapa, jolla lapsi käsittelee pettymystä joko sen kieltäen tai siihen mukautuen, määrittelee hänen henkisen kasvunsa ja autenttisen olemisensa. Kehitykseen vaikuttaa se, onko lapsi kokenut tullessa psyykkisesti vastaanotetuksi ja onko vanhempi voinut toimia hänen tunteidensa sisällyttäjänä ja muokkaajana varhaisessa kehitysvaiheessa. (Grotstein 2011, 66).

Jotkut primitiiviset fantasiat säilyvät tiedostamattomassa hyvin arkaaisessa muodossa. Ne voivat tunkeutua sieltä kontrollin läpi toimintaan vaikkapa unessa, päihteiden käytön seurauksena, psykoosissa tai liiallisen stressin seurauksena. Tällöin niihin ei kuitenkaan suhtauduta fantasioina, vaan ikään kuin tosiasioina. (Britton 2003, 76). Varhaisen materiaalin esiin tuleminen ei ole vain satunnaisilmiö, vaan psykoterapiassa ja psykoanalyysissä varhaista materiaalia ja tiedostamattomia fantasioita pyritään nostamaan tietoisuuteen tarkoituksella tutkittavaksi ja persoonallisuuden dynamiikan ymmärtämiseksi.

3. Superegon sisäistäminen

Sisäisen maailman keskeisin sisäistetty hahmo, *superego*, syntyy introjektion ja projektion keskinäisessä vuorovaikutuksessa vanhempien sisäistämisen yhteydessä. Kleinin teorian mukaan superego alkaa muotoutua heti elämän alussa ollen aluksi hyvin ankara. Superego sulautuu osaksi egoa ja ego toiminnan edustajana säätelee aggressiivisia tai libidinaarisia impulsseja. Osa prosessista on tietoista ja osa tiedostamatonta; tiedostamattomaan säilötään se, mitä superego ei halua havainnoida. Myönteisen kehityksen myötä superego voi inhimillistyä, jolloin kauhistuttavimmat sisäiset objektit tuhon haluineen lohkoontuvat superegosta ja asettuvat syvälle tiedostamattomaan, niin sanottuna arkaaisena superegona, eivätkä ole enää osana toimivaa superegoa. Tämä lohko, muuhun persoonaan integroitumaton osa uhkaa sisäistä tasapainoa kuitenkin erityisesti stressitilanteissa, jolloin suojaimekanismien pettäessä tiedostamaton mielensisältö voi tunkeutua tietoisuuteen. (Spillius ym. 2011, 147, 158 - 159). Arkaainen superego koetaan usein konkreettisesti sisäisessä maailmassa oman mielen lukijana ja kontrolloijana. Tällä syvemmällä tasolla superegon toimintaa ei koeta mentaalisenä, rationaalisenä eikä kriittisenä ajatteluna, vaan arkaaisesta superegosta nousevia sisäisen objektin viestejä voi olla vaikeaa erottaa harhakuvitelmissa. Samaistuessamme superegoon koemme sen

osana itseämme, 'omaisuutenamme', mutta jos superego on arkaainen ja muuhun persoonaan integroitumaton, koemme olevamme tällaisen superegon 'omaisuutta'. Tämä primitiivinen superego voi tuottaa voimakasta hyvänolon tunnetta tai euforiaa yhtä hyvin kuin ahdistusta, kauhua ja vainotuksi tulemisen tunnetta. (Caper 1999, 99 - 100). *Potilastyössä olen havainnut, että superegon ankaruus näyttäytyy usein hyökkäyksenä kaikkea yhteyttä, inhimillisyyttä, tarvitsevuutta ja erityisesti seksuaalisuutta vastaan. Tällöin on vaikea tunnistaa omia tunteita ja tarpeita, ja elämä muuttuu suoritukseksi. Kun tunteiden ei sallita tuntua ja tarpeita ei tunnusteta, potilaat usein kuvaavat yleisen terveydentilan heikkenevän. Lihaksiston jännitystilat, uniongelmat ja rentoutumisen vaikeus ovat yleisiä. Joku voi tuntea euforiaa saadessaan ylivallan tarpeestaan syödä ja ruokailla, ja joskus jopa nälän tunne katoaa kokonaan.*

Britton erottaa egon ja superegon arviointikyvyn toisistaan; egon tehtävänä on antaa realistinen, kokemukseen perustuva arvio ja superegon puolestaan moraalinen arvio. Emme siten ole vain tietoisuuden arvioimia, vaan myös tietoisuutemme tulee arvioiduksi. Britton kuvaa depressiivisen syyllisyyden, 'syyllisyyskivun', olevan egon omaa kokemusta ja perustuvan realistiseen käsitykseen vahingosta ja sen korjaamisesta. Paranoidis-skitsoidinen syyllisyyden pelko liittyy superegossa olevaan sisäiseen vainoajaan, joka toimii syyttäjänä. Egon ottaessa vastuuta enemmän superegon valta vastaavasti heikkenee, jolloin voidaan vapautua sen mustavalkoiseen ajatteluun perustuvasta näkökulmasta. Freudia mukaillen voidaan sanoa, että id on totaalisen moraaliton, ego pyrkii moraalisuuteen ja superego voi olla super-moraalinen ja voi tulla idin tavoin jopa moraalittoman julmaksi. Lapsen superegoa ei kuitenkaan mallinna varsinaisesti vanhempi vaan vanhemman superego, joka vastaavasti on sukupolvelta toiselle siirtynyttä fantasiamateriaalia vanhemman sisällä. Superegon ulkoiseksi edustajaksi voidaan nimetä Jumala. (Britton 2003, 101, 105 - 111).

Potilaat ovat kuvanneet kokevansa, että "Jumala" vaatii äärimmäisiä suorituksia toisten hyväksi. Käsitykselle haetaan tukea Raamatusta tai Lutherin kirjoituksista, ja joskus myös hengellisen yhteisön kulttuuri voi vahvistaa superegon ankuruutta. Ankaruutta superego syyllistää potilasta kaikista virheistä, synneistä ja heikkoudesta, eikä mikään tunnu suovan armahdusta. Toisaalta potilas voi kadehtia toisia, jotka kokevat Jumalan armoillisena ja pelastavana. Tätä Jumalaa potilas voi myös itse etsiä epätoivoisesti, pyrkien löytämään hyvän lähteen, mutta superegon pitäessä valtaa potilaassa herää pelko, että jos Jumalan löytäisi, armahduksen sijaan Jumala ankuruudessaan rankaisisi potilasta.

Britton kuvaa myös miten ego käy jatkuvasti taistelua superegon kanssa. Egon lohkoutuminen nostaa esiin superegon, jolloin ego ottaa itseensä hyvät, rakastetut ja rakastavat puolet ja sijoittaa lohkottuun osaan pahat, vihaavat ja vihatut puolet. Vihamielistä, lohkottua sisäistä objektia voi muokata ja inhimillistää vain rakkaus. Niinpä rakastavien isän ja äidin sisäistäminen on psyykkisen kehityksen kannalta erittäin tärkeää, jotta potentiaalista tuhoavaa superegoa voidaan muokata ja sen vihamielisyyttä vaimentaa. Voitaisiin ajatella, että hellä rakkaus, jolla vanhempi ympäröi lapsuuden ensimmäisiä vaiheita antaa mallin superegolle. Tätä rakkauden vastaanottamista mutkistaa lapsen kateus vanhempien kykyjä ja luovuutta kohtaan varsinkin siinä vaiheessa, kun lapsi pyrkii eriytymään. Sisäistynyt, varhainen ja kateellinen superego jarruttaa egon kehitystä ja luovuutta. Jos todelliset vanhemmat ovat vihamielisiä ja kateellisia, siitä tulee sairaalloisen sisäisen objektin ulkoinen projektio ja siten sen ruumiillistuma. (Britton 2003, 119 - 120).

Steiner kuvaa superegon toimintaa siten, että lapsen ollessa suhteessa haluttuun objektiin (äiti) hän tunnistaa samalla kolmannen, *tarkkailevan objektin* läsnäolon (isä). Lapsi kokee isän arvioivan lapsen suhdetta äitiin. Steinerin mielestä epätydyttävä suhde äidin kanssa aiheuttaa syyllisyyden, joka johtuu omista pettymyksen aiheuttamista vihan tunteista objekteja kohtaan. Kun tällainen lapsi on tunteineen isän katseen alla, hän alkaa *hävetä*. (Steiner 2011, 30 - 31.) Hyrck puolestaan toteaa, että häpeävalmius on *synnynäistä*, ja ympäristön kohtelulla on suuri vaikutus pysyvän häpeäalttiuden syntymiselle. Häpeä voi olla myös puhtaasti sisäisen maailman kokemus, mikäli yhteys hyväksyvään sisäiseen objektiin on uhattuna. Lapsi tuntee häpeää, kun hän kokee itsensä torjutuksi, hylätyksi ja kelpaamattomaksi äidille. Hän häpeää *vastavuoroisuuteen* liittyvää toivettaankin, tullen tuskallisen tietoiseksi itsestään ja kyvykkyytensä rajallisuudesta. Lapsi häpeää myös omaa seksuaalisuuttaan, pienuuttaan ja erilaisuuttaan suhteessa vanhempaan. Erilaisuus muuntuu väärän- ja oikeanlaisuuden pohdinnaksi. Häpeän synnyttämässä äärimmäisen yksinäisyyden ja rakkaudettomuuden kokemuksessa lapsi haluaa eroon häpeän aiheuttaneesta tarkkailevasta objektista. (Hyrck 2009.) Kantänäkyfantasia on pyrkimystä yhteyteen ja häpeämielikuva on tämän yhteyden katkeilemista. *Potilas voi hävetä omaa yhteyden tarvettaan, vaikka ymmärtää juuri siksi tulleensa psykoterapiaan. Jotkut kuvaavat äärimmäisenä pelkona sen paljastumista, ettei heitä ole kukaan rakastanut. Hyvän vastaanottaminen voi tällöin aiheuttaa hillittömän itkun purkauksen tai pakoreaktion.*

Kolmiosuhteessa isä-äiti-lapsi isään sijoitetaan voima ja auktoriteettisuus, tuomio ja rangaistus, pahimmillaan kastration pelko ja kuoleman ahdistus. Kehuminen tai häpeä, palkkio tai rangaistus ovat tarkkailevan objektin toimintoja, jotka muovaavat superegoa. Tämän kolmannen autoritäärisen objektin sisäistäminen antaa superegolle sen vainoavan ja nöyryyttävän laadun. Häpeä myös säätelee superegon toimintaa ja estää sen kehitystä ja kypsymistä myöhemmässä vaiheessa. Tarkkaileva objekti on usein alkuperäisobjektin tarkkailevan osan sisäistys (äidin silmät), ja alkuperäisobjekti voi vaihtua olemaan tarkkailevaobjekti, jolloin sen nostattama häpeä sekoittuu syyllisyyden kanssa. Myös häpeä ja kateus voivat sekoittua. *Katseella* on merkittävä rooli molemmissa tunteissa; 'paha silmä' usein symboloi kateutta, ja uhkaa nöyryyttää. Tällöin puhutaan minuutta tuhoavasta superegosta. Perversioissa ja pornografiassa tämä näyttäytyy siten, että kostetaan nöyryytetyksi tulemisen kokemusta. Terve uteliaisuus voi muuntua tirkistelyksi, tai tirkistely voi kääntyä itsensä paljastamiseksi, kun halutaan kostaa kokemus omasta pienuudesta. Perversion ja pornografian tavoitteena on tulla ihailuksi ja kadehdituksi objektiksi, kun oma syyllisyys on sietämätöntä katumuksen ja korjaamiskyvyn puuttuessa. (Steiner 2011, 30 - 31.)

Tästä esimerkkinä seuraava potilastapaus:

Äärimmäisen ahdistunut, läheisiin ihmissuhteisiin kykenemätön nuorimies Max kertoo isän olleen väkivaltainen äitiä ja lapsia kohtaan, ja kuvaa äidin olleen henkisesti heikko, alistuva ja masentunut. Vanhempien seksiaktiin liittyi isän tapa tulla rehvastellen esittelemään penistään lapsille. Max oli hävennyt sekä isän käytöstä että oman peniksensä pienuutta. Aikuisena Max kertoo kamppailleensa "koko elämänsä" seksuaalisuuden herättämää kauhua, häpeää ja syyllisyyttä vastaan.

Jos lapsen kokema nöyryytys on liian tuskallista ja eriytyminen objektista tulee sietämättömäksi, lapsi pyrkii luomaan läheisyyttä uudelleen katseellaan *kieltäen tietoisuuden erillisyydestä*.

Projektio ja introjektio välittyvät silmien kautta, ja katse myös lävistää. *Katsetta* käytetään sekä havaitsemaan toinen kokonaisuena että hänen sisälleen pääsemiseen ja samaistumiseen hänen kanssaan. Katseen kautta lapsi myös projisoi epämieluisia kokemuksia äitiin ja äidin katseessa hän voi nähdä projektiot jälleen kauhistuttavina (ellei niitä ole sulatettu). (Steiner 2011, 38, 43.) Britton kuvaa tällaisen erillisyyttä kieltävän suhteessa olon muodon olevan 'narsistisen tilan' suhteessa sekä sisäisiin että ulkoisiin objekteihin. Ideaalinen suhde itsen ja egoideaalin välillä sivuuttaa egon ja superegon välisen suhteen muodostaen narsistisen rakkauden yhdistämät sisäiset 'sielun kaksoset'. Tämän pyrkimyksen pääasiallinen motivaatio on toiseuden tuhoaminen, suojautuvuuden tai tuhoavuuden nimissä. (Britton 2003, 154).

Bion puhuu erittäin moralistisesta superegosta kehitystä estävänä objektina, *negatiivisena sisällyttäjänä*. Mikäli äiti ei voi sietää lapsen tunteellisia hyökylä, eli projektioita ja vihanilmaisuja, vaan vastaa niihin vihalla, lapsi sisäistää negatiivisen sisällyttäjän. Tämä primitiivinen 'super' ego näyttäytyy lapsen mielessä patologisena suojaavana agenttina. Koskapa lapselta puuttuu vastaanottavainen, sisällyttävä äiti, tämä erittäin ankara ja rankka superego tarjoaa sadistista turvaa nyt masokistiselle lapselle, joka tulee riippuvaiseksi tästä oletetusta turvasta. Demonisoitu lapsi sitten sisäistää valikoivasti pahuutta tarvitsemansa objektin sietämättömistä puolista, samaistuu niihin ja säilyttää siten riippuvuuteen kykenevän objektin. Tähän liittyy myös samaistuminen aggressioon. Tällaisia sisäistykseen tapoja on usein erittäin traumatisoituneilla henkilöillä. (Grotstein 2007, 154). Tämä näyttäytyy myös parisuhteissa, joissa väkivallan uhri ei lähde suhteesta vaan toteaa: "Onpahan edes joku kanssani." *Negatiivisen sisällyttäjän rakentumisen taustalla on usein henkinen tai fyysinen väkivalta, äidin psyykinen sairaus, poissaolo tai kyvyttömyys tunnesuhteeseen. Yhtenevää näissä psykoterapiaprosesseissa on ollut äitiin kohdistuva viha, jota potilaan on vaikea työstää, kun äidin väkivaltaisuus tuntuu oikeutetulta, koska kokee itse itsensä pahaksi. Potilas on epätoivoisesti ripustautunut fantasiaan, että äidillä olisi hyvää annettavanaan, mutta ei voi antaa potilaan viallisuuden vuoksi. Potilaan viha kääntyykin itseä vastaan syömishäiriöinä, somaattisina oireina, itsetuhoisuutena, pakkoneuroottisina oireina ja masennuksena.*

4. Kantänäkyfantasian patologisia muunnelmia

Bion kuvaa alkeellista mielentoimintaa (proto-mental-phenomena) olevan jo sikiövaiheessa (Grotstein 2007, 258). Hän toteaa *ensimmäisen kognition* liittyvän käsitykseen yhteydestä (nännisuu). Voidaan ajatella, että kantanäkyfantasia on mukana tuossa "yhteys" -käsityksessä, ollen myötäsyttyistä tietoisuutta (emt, 194). Bionin mukaan alkeellinen mielentoiminnan taso avautuu aina ihmisten välisessä kohtaamisessa syntyvässä "emotionaalisessa turbulenssissa" (emt, 192). Bion havaitsi myös psykoterapiaryhmässä ahdistuksen aktivoivan primitiivisiä fantasioita äidin ruumiin sisällöstä, suhteesta äidin rintaan ja äidin ruumiin ulkopuolelle joutumisesta (emt, 194).

Freud käytti käsitettä *Nachträglichkeit*, jälkikäisyys (oma suomennos) yrittäessään selventää ajan kaksisuuntaisuutta nykyisyydestä menneisyyteen ja menneisyydestä nykyisyyteen sekä trauman muuntumista tässä heilahtelussa. Ensimmäinen subjektin kokema näky tallentuu sisäisesti ja tämä sisäinen tallenne järjestää asiat mielessä niin, että muistoista tulee trauma vasta myöhemmin. Tästä on esimerkkinä "Susimiehen" uni, joka toimii "traumaattisena viettelijänä" ikään kuin "ensimmäisen trauman muunnoksena" tai sen esiin nostajana. (Marion 2011). Ymmärrän tämän

siten, että varhaisessa vuorovaikutuksessa koetut ahdistavat, kiihottavat tai kauhistuttavat tunteet sisäistyvät mieleen, vaikka lapsella ei olekaan kognitiivista kapasiteettia kokea 'traumaa'. Näin myös kantanäyn ja kantanäkyfantasian kivuliaisuus tulee esiin vasta myöhemmin, uuden tilanteen nostaessa tunteet jälleen koettaviksi.

Kantanäkyfantasian laadun erityisnäyttämöä ovat uusperheet. Erilaiset potilaat kuvaavat hyvin samankaltaisia kokemuksia uusperheiden vuorovaikutuksessa. Toisen puolison voi olla äärimmäisen vaikea sopeutua toisen entisen puolison olemassaoloon, varsinkin, jos lastenhoidollisista syistä yhteydenpito jatkuu. Lapsen voidaan kokea edustavan entistä puolisoa niin voimakkaasti, että kantanäkyfantasian kivuliaat kokemukset alkavat hallita nykyhetkeä: koetaan itsen jäävän ulkopuolelle siitä 'paratiisista', missä lapsi vanhempansa kanssa tuntuu sulautuvan suureen rakkauteen. Joskus kateus ja mustasukkaisuus voi olla niin voimakasta, että ajattelevan aikuisen kontrolli peittää, ja primitiivinen kateus kaikella voimallaan näyttäytyy konkreettisenä tuhoavuutena, henkisenä tai fyysisenä väkivaltana. Tuhoavat ja syyttävät yllykkeet voivat kohdistua puolisoon, puolison entiseen kumppaniin tai edellisestä suhteesta oleviin lapsiin, jotka koetaan pahoina ja ilkeinä, "huoran pentuina". Yhteiset lapset ja edellisestä liitosta olevat lapset voivat joutua myös hyvin eriarvoiseen asemaan. Primitiivisen vihan ja kateuden aiheuttamat ilmiöt ovat tuttuja myös lasten saduista "paha äitipuoli" – tarinoina.

Klein kuvaa kantanäkyfantasiaa sisäisenä sabluunana, jonka ulkoiset tapahtumat täyttävät, ja joka antaa muodon sisäisille kokemuksille (Britton 1998, 122). Ulkopuolisuuden kokemus tyypillisesti aktivoituu kantanäkykokemuksissa kivuliaana. Joskus lapsi voi kokea vanhempiparin 'Onnellisena parina Paratiisissa', ja mieltää itsensä ulkopuolisena tarkkailijana, "taivaasta ulossuljetun Saatanan" roolissa, jääden kantamaan pahan kokemusta. Tällainen ihminen pelkää toisten kateutta, ahdistuu omasta menestyksestään ja on taipuvainen uhrautumaan. (emt, 123). *Joidenkin uskonnollisten yhteisöjen toimintaa ohjaa tällainen dynamiikka: saman mielisinä kaikki hyvä on meillä ja päästään 'taivaaseen', mutta jos olet erimieltä, sinuun sijoitetaan kaikki paha, ja joudut 'helvettiin'. Joissakin yhteisöissä on konkreettisesti käytössä sanallinen toteamus yhteisöstä eroajalle: "siunaamme sinut saatanan haltuun".*

4.1. Sulautunut vanhempipari

Varhaisin kantanäkyfantasia lapsen mielessä on toisiinsa *sulautuneet vanhemmat -hahmo* (combined parent figure), joka on hyvin primitiivinen versio suhteesta olost; osaobjektitasoiset vanhemmat ovat kiinnittyneet sekä kiihottuneesti että kauhistuttavasti jatkuviin orgioihin, tyydyttyen yhdessä toisistaan lapsen kustannuksella. Lapsi ei koe tuota orgiaa vain vanhempia tyydyttävänä, vaan myös heille vaarallisena, sillä hänen oma projisioitu kateutensa ja raivonsa täyttää tuon vanhempien välisen yhteyden murhanhimoisuudella. Yksinäisyyden, ulkopuolisuuden kokemus sekä kateus vanhempien keskinäistä suhdetta kohtaan nostattaa lapsessa väkivaltaisia ja sadistisia assosiaatioita, joka saa hänet hyökkäämään sisäistä paria vastaan väkivaltaisesti tuhotakseen heidän keskinäisen yhteytensä. Kateuden ollessa erittäin voimakasta, sisäinen yhdistynyt vanhempipari tulee erittäin vahvaksi ja haittaa depressiivisen position ja

Kuva 1 Picasso, Äiti ja lapsi, 1921

oidipuskompleksin läpityöstämistä. Yhdistynyt vanhempipari estää näkemästä vanhempia erillisinä ja vuorovaikutuksessa keskenään itsenäisinä. (Spillius ym. 2011, 272). *Joskus potilaat voivat aikuisenakin kadehtia omien vanhempiansa kiinteää yhteiselämää ja pitkää avioliittoa. Vaikka potilas ymmärtäisi, ettei vanhempien suhde toimi terveellä tavoin eikä itselleen tavoittele symbioottista eriytymätöntä suhdetta, niin varhaiset kokemukset ulkopuolelle jäämisestä voivat olla niin kivuliaita, että lapsi jää aikuistuttuaankin seuraamaan kateellisena vanhempien ihmeellistä paratiisia, kykenemättä rakentamaan omaa perhettä. Parisuhdeyritykset voivat olla epärealistista pyrkimystä toistaa se fantasia-suhde, jossa kuvittelee vanhempiensa elävän. Symbioottinen suhde houkuttaa, ja kaikki erillisyyteen viittaavakin koetaan uhkana ja pelottavana. Tällöin suhde ei pääse kehittymään, ja usein purkautuu konfliktien selvittämiskyvyn puutteeseen.*

Kantanäkyfantasian ahdistavuus voi aikuisuudessa saada *somaattisen oireen* tai jopa sairauden muodon. Äitiin suuntautuvat seksuaaliset toiveet, fantasiatoive äidin kuristamisesta tai suuhun ahmaismisesta eroottisessa ja kuolemankaltaisessa ekstaasissa voivat olla tunnistettavissa, ja edelleen vielä primitiivisempi toive äitiin sulautumisesta, fantasia tulla häneksi, voi näyttäytyä vaikkapa allergisena ihoreaktiona tai vatsahaavana. Oraalis-eroottiset ja oraalis-ahmivat sekä anaalis-eroottiset fantasiat kuvaavat myös tätä vaihetta, samoin kuin arkaaiset fantasiat oman ruumiin rajojen menettämisestä. Lapsen inestiset toiveet kummankin vanhemman omistamisesta ja molemmissa olevien kuviteltujen voimien sisäistämisestä omaan ruumiiseensa voivat ilmetä myöhemmin elämässä ruumiillisina oireina tai esimerkiksi korvaavina toimintoina, neuroottisina oireina ja seksuaalisina poikkeavuuksina. Kahden sukupuolen toisiaan täydentävän symbolisen mielikuvan sisäistäminen edellyttää luopumista siitä lapsenomaisesta toiveesta, että voisi sekä olla että omistaa molemmat. (McDougal 2003, 20, 25, 32). Tarina luudalla lentävästä noita-akasta kuvaa fallista naista, joka on ikään kuin nielaissut peniksen, oman näin molempien sukupuolten ominaisuudet. Myös oheinen naispotilaan kertoma uni kuvaa samaa teemaa:

”Voitin arpajaisista erikoisen kondomin, jonka käyttöaika oli hyvin rajallinen. Viehättävä naapurin nainen oli siinä ja ryhdyimmekin harrastamaan seksiä. Ei ollut varmaa, kummallako meistä oli penis vai oliko se yhteinen, mutta laittelimme kondomin suuren peniksen suojaksi, ja ryhdyimme aktiin. Paikka oli julkinen puisto, mutta ihmiset eivät juuri kiinnittäneet meihin huomiota. Huomasin kuitenkin bussipysäkillä miehen, joka katsoi meitä ankarasti, ja lähdimme pakenemaan miestä. Miehen vihainen katse seurasi meitä, ja juoksimme metsään, missä hahmotin naapurin naisesta vain paljaana olevat rinnat. Penis oli kadonnut. Mies ei saanut meitä kiinni, sillä heräsin.”

4.2 Suhteeton vanhempipari

Pakkomielteen vallassa oleva ihminen kontrolloi ja *hyökkää mielensisäistä perusparia vastaan* ja epäily suhteen turvallisuudesta estää häntä päästämästä paria vapaasti suhteeseen toistensa kanssa (Spillius ym. 2011, 452). Mikäli lapselta puuttuu riittävän hyvä ja vakiintunut suhde rintaan ja äitiin siinä vaiheessa, kun hän joutuu kohtaamaan primitiivisen kantanäyn, hän ei sitä kestä. Hänen normaalit projektiiviset prosessinsa lakkaavat toimimasta. Kantänäkyfantasian kehityksellinen käyttö edellyttää lapselta kykyä asettua ulkopuoliseksi kolmanneksi. Ellei hän

tähän pysty, toisten väliset *suhteet eivät pysy hänen mielessään*, ja hän kieltää mahdottomana sellaisenkin fantasian, että vanhemmilla voisi olla keskinäistä yhdyntää. Myöhemmin koulussa tai peleissä esille tulevat estot ja neuroosit määrittyvät kantanäkyfantasian sisäistysten kautta (Spillius ym. 2011, 109). *Kun mielensisäiset vanhemmat eivät kommunikoi emotionaalisesti keskenään, potilaat kuvaavat kodin ilmapiiriä ”ei riitaa, eikä rakkautta” –tyyppisesti. Olotila on autio ja yksinäinen, ja on vaikea tavoittaa omaa tai toisen ihmisen mieltä ja kokemusmaailmaa. Ihmisten välinen yhteys tulee ymmärretyksi konkreettisesti sanoina ja tekemisenä, sen sijaan että tunneyhteys olisi merkitsevä. Perustarve hyvään yhteyteen ja rakastetuksi tulemisen kaipuu tukahdutetaan.*

Mikäli lapsen kateuden tunteet ovat estäneet häntä yhdistämästä sisäistä paria mielessään, hänen on vaikea yhdistellä muitakaan asioita. Oman kyvyttömyyden tunnistaminen saa lapsen kadehtimaan toisia tästä heidän kyvystään. Lapsi *ei uskalla päästää mitään asioita toistensa lähelle*, kun alun perin toistensa yhteyteen päästetty sisäinen pari on tuhonnut toinen toisensa lapsen mielessä. Lapsen on myös vaikea samaistua mieheksi tai naiseksi, koska *seksuaalisen identiteetin ydin* on suhteessa olossa toiseen sukupuoleen. Kleinin mielestä sisäisen parin erillään pitäminen voi johtaa oppimisvaikeuksiin ja tulla esteeksi älyllisen, seksuaalisen ja esteettisen luovuuden kehittymiselle. (Hyrck 2001.) Igra (2003, 171) kuvaa lapsella ilmenevän ajatushäiriötä, mikäli sisäisestä maailmasta puuttuu ”ajatteleva pari”, jonka kanssa yhdessä työstää ongelmia ja edistää ”tiedostamatonta tietoa”.

Yksi kateuden rakenneosia on *tuhoavuuden vietti*, joka haluaa tuhota havainnon erillisestä objektista ja erilaisuuden merkityksestä. Britton kuvaa kaikessa henkisessä ja fyysisessä jakamisessa näyttävä-tyvän psyykkisen ihon ohut- tai paksunahkaisuuden. Narsistiselle häiriölle altis persoonallisuus allergisoituu toisten mieliä kohtaan, jolloin heidän intiimit suhteensa ovat antipatian riivaamia. Näin kokeva ei voi sietää erillisyyttä ja erilaisuutta, ja kateuden siivittämä tuhoavuuden vietti näyttäytyy suhteessa oloa vastustavana taipumuksena. Toisaalta hänellä on halu omistaa objektin ominaisuudet, ja toisaalta hänessä on kiihko tuhota objekti häiritsevän kateuden tunteen lähteenä. Tässä näyttäytyvät kateuden libidinaaliset ja anti-libidinaaliset juuret. Vastalääkkeeksi sisäänrakennetulle yllykkeelle tuhota toiseus Britton mainitsee samaistumismahdollisuuden ja inhimillisen rakkauden voiman. (Britton 2003, 127, 147.) *Potilas voi kadehtia myös omaa lastaan ja lapsensa saamaa hoitoa. Pyrkimyksenä voi olla olla täydellinen äiti, joka hoivaa lastaan hyvin, mutta lapsen ilmaistessa omaa tahtoaan kiukulla, lasta rangaistaan: 'minä olen hyvä äiti, sinun pitää olla tyytyväinen!' Tällöin kontrolloimaton aggressio voi kohdistua lapseen tuhoisalla tavalla.*

Halkomisvaiheeseen juuttunut henkilö tarvitsee toisia ihmisiä lähinnä omien tunteidensa projisointipaikkana, ja imeäkseen toisista itseensä heidän ominaisuuksiaan. Ihmissuhteet jakautuvat mustavalkoisesti enkeleihin ja hirviöihin, kun hyvä ja paha eivät pääse kosketuksiin. Kokiessaan itsensä pahaksi henkilö pyrkii idealisoimaan muita, ja pettymyksen tullessa idealisaation kohde muuttuu. Kaikkivoipuuden tunteiden vallassa oleva ei luota kehenkään, ja hän alkaa *vaatia ja pakottaa* pyrkien *hallitsemaan* muita saadakseen hyvää itselleen. Siksi kaikkivoipuuden vallassa olevat ja väkivaltaiset persoonallisuuden puolet tuntuvat ihanteellisilta ja tavoittelemisen arvoisilta, kun taas hellyyden ja rakkauden tunteet näyttäytyvät heikkoutena ja suorastaan

epämiellyttävinä. Lohkotussa maailmassa asioita ei voida yhdistellä luovasti, ja siksi ajattelu jääkin konkreettiselle tasolle. Sisäisen maailman kokemuksia on vaikea yhdistää ulkoisiin realiteetteihin, ja siten sisäiset objektisuhteet eivät muutu realistisemmiksi. (Hyrck 2001, 82.)

Jos lapsi kokee äidin alistavana, vaikutuspiiriinsä ahmaisevana ja viettelevänä, hän koettaa tehdä sisäisen äidin vaarattomaksi erottamalla hänet sisäisestä isästä, ja sijoittamalla myös äidin hyvät puolet tähän sisäiseen isään, josta sitten tulee idealisoitu, kaiken hyvän lähde. *Idealisaatio* vaihtaa kohdetta, mikäli isä ei kykene tukemaan lasta irrottautumisessa varhaisesta, kaikkivoipuutta edustavasta äidistä ja luomaan suhdetta oidipaaliseen äitiin. Hyvä kontakti molempien sukupuolten edustajiin mahdollistaa lapselle persoonallisuutta suojaavan maskuliinisuuden sisäistämisen. Vastavuoroisuus sisäisissä ja ulkoisissa objektisuhteissa on eräs persoonallisuuden kasvun ja muutoksen edellytys. Kyvyttömyys sisäisen parin yhdistämiseen estää siten persoonallisuuden integraatiota, ja johtaa kaikenlaisen vastaanottamisen vaikeuteen. Erityisen vaikeaa on ottaa vastaan ja arvostaa toiselta saatua tukea ja myötätuntoa. Antamiseen ja saamiseen liittyvän vuorovaikutuksen puuttuessa sisäinen integraatio pysähtyy (Hyrck 2001). Tähän liittyy *itseriittoisuuden problematiikka*, joka on nykyisin yleistä. Silloin, kun pyritään tulemaan toimeen omillaan, se johtaa oman tarvitsevuuden ja riippuvuuden kieltämiseen suhteessa toisiin.

4.3 Väkivaltainen vanhempi

Primitiiviset ja väkivaltaiset versiot kantanäkyfantasiasta ovat tyypillisiä silloin, kun lapsi ei ole sisäistänyt turvallista äiti-suhdetta. Pelottaviksi jäävissä kantanäkyfantasioissa sisäisen parin koetaan pilaavan toinen toisiaan. Lapsesta on nöyryyttävää kohdata vanhempien keskinäinen suhde ja kokea oma pienuutensa sen edessä, jolloin lapsi luo mielessään fantasioita tuosta suhteesta kauheina, murhaavina, sado-masokistisina tai masentavina kuvina tuhotusta parista tuhotussa maailmassa. Lapsi liittyy nämä suhteessa olon muodot seksuaalisuuden tunteisiin, ja hänen saattaa olla vaikea yhdistää hoitavaa äitiä ja seksuaalisuutta kokevaa äitiä toisiinsa. Lapsen fantasioissa seksuaaliset vanhemmat tuntuvat murskaavan toisensa, erittäen toisiinsa myrkyllisiä aineita yhdyntöjensä aikana. Tällainen fantasia murskaavasta suhteesta olostani voi olla piilevänä myös aikuisissa ihmissuhteissa, estäen rakentavan yhdessäolon. (McDougal 2003, 20-24). *Potilastyössä kohtaa tilanteita, jolloin potilas kokee kaikenlaisen läheisyyden uhkana, koska hänen mielessään läheisyys linkittyy seksisuhteeseen. Potilas voi pelätä ajautuvansa seksisuhteeseen kenen tahansa kanssa. Tällöin voi olla vaikea vastaanottaa emotionaalista lämpöä myös psykoterapiassa.*

Kun kantanäky kehittyy *sado-masokistiseksi*, yksilön sisäiset objektit ovat suhteessa toisiinsa julmalla, kiduttavalla tavalla. Sadomasokistinen henkilö ei ole kyennyt integroimaan persoonallisuutensa miehisiä ja naisellisia puolia. *Masokistinen* puoli edustaa avuttomuutta ja riippuvuutta, joita *sadistinen* puoli halveksii, vihaa ja pilkkaa, nujertaen masokistisen puolen valtaansa. Uhrinsa kärsimyksistä nauttiva väkivaltainen sadisti taistelee pohjimmiltaan itsessään olevaa heikkoutta vastaan, jota ei kykene hyväksymään. Riippuvainen ja avuton puoli ei koe itsellään olevan oikeutta muuhun kuin kärsimykseen ja alistumiseen, vaikkakin tuntee ylemmyyttä asettumalla sadistin vihaisuuden yläpuolelle ja sijoittamalla kaiken pahuuden sadistiseen puoleensa, jota kuitenkin ihailee. Väkivaltaisessa ja korostuneen seksuaalisessa kantanäkyfantasiassa

vastavuoroisuus ja hellyyden ja rakkauden tunteet jäävät puuttumaan. Pakonomainen seksuaalisuus on keino rauhoittaa itseä, ja toisaalta ehtymätön kumppaneiden hankkiminen on pyrkimys osoittaa, ettei kastraatiota ole tapahtunut. Lapsi, joka oli aikoinaan vanhempien suhteen avuton tarkkailija tai voimakkaan seksuaalisen kiihotuksen uhri, voi nyt kontrolloida seksuaalisuuttaan. (Hyrck 2001.)

Jos vanhemman mieleen on sisäistynyt väkivaltainen kantanäkyfantasia, silloin vanhemmalla on muita suurempi alttius stressitilanteessa impulsiiviseen toimintaan. Aluksi parisuhde saattaa vaikuttaa seesteiseltä yhdessäololta, mutta lapsen syntymän jälkeen koko näyttämö muuttuu. Kolminkeskiseen suhteeseen asettuminen ei onnistukaan, vaan oman lapsen koetaan saavan kaikki se rakkaus, joka kuuluisi itselle, ja josta koetaan itse jäädyn paitsi. Vanhemman oma tuhoavuus voi olla irti muusta persoonallisuudesta, ja hän voi kokea joutuvansa jonkinlaiseen ”tilaan” tai ’muuttuvansa eri ihmiseksi’, ikäänkuin toimintaa ohjaisi joku toinen: ”kuulin itseni huutavan” ja ”tajusin hakkaavani lasta, mutta en voinut lopettaa”. Joskus vihayllykkeet pysyvät mielikuvatasolla, tuhoisana fantasiana kuristaa lapsi tai repii hänet kappaleiksi. Lisäksi hormonaaliset muutokset ja väsymys aktivoivat riippuvuuden ja avuttomuuden kokemuksia, ja ellei näitä tunteita voida sietää, niiltä voidaan pyrkiä suojautumaan projisoimalla pahaa itsen ulkopuolelle, puolisoon ja lapseen.

Steyn tapausesimerkissä mies haluaa tulla seksuaalisesti naisen vahingoittamaksi, jolloin genitaalinen halu kääntyi rangaistuksen toiveeksi. Mies halusi tulla 'äitinsä hakkaamaksi', vaikka todellisuudessa hänen isänsä oli pahoinpidellyt häntä lapsena. Tässä perverssissä masokismissa oli kyse pienen lapsen fantasiasta naisen roolista. Objekti oli vaihtunut isästä äitiin, ja lisäksi tarve saada isältä rakkautta osakseen muuntui väkivaltaiseksi. (Steyn 2009). McDougal sanoo, että varhaisessa vuorovaikutuksessa libidinaaliset ja aggressiiviset pyrkimykset eivät juuri ole erotettavissa toisistaan, rakkaus ja viha ovat kietoutuneet toisiinsa (McDougal 2003, 143). Vääristynyt kantanäkyfantasia voi johtaa myös dominoivuus - alisteisuus asetelmaan, jolloin toisen erillisyyden kunnioittaminen puuttuu ja *valtasuhde* sivuuttaa vastavuoroisuuden. *Erillisyyden ja rajojen puuttuminen voi johtaa väkivaltaiseen tai hyväksikäyttävään suhteeseen myös lasten kanssa. Vanhemman hellä kosketus voi kääntyä integriteetin loukkaukseksi tai repiväksi tuhoavuudeksi. Libidon ja aggression fuusioituessa kipu ja tuhoavuus myös sekoituvat intohimoon. Seksuaalisuuteen voi sekoittua rangaistus ja väkivalta, olkoon kyseessä itsetyydytys tai parisuhde. Itsen tai kumppanin vahingoittaminen päättävät itselle kielletyksi tulleen nautinnon.*

Richard Rusbridger kuvaa oidipaalisen vaiheen tulkinnan muutosta Freudin ajoista Kleiniin ja hänen seuraajiinsa. Jo Freud havaitsi, että lapsi pelkäsi vastakkaista sukupuolta olevan vanhemman olevan häntä kohtaan 'uskoton' siinä vaiheessa, kun lapsi koki ihastuksen tunteita tätä vanhempaa kohtaan. Lapsen mielikuva 'uskottomuudesta' haavoitti häntä narsistisesti ja herätti hänessä fantasioita kostamisesta. Koston tunnelmissa oleva lapsi tunsi yhtä suurta 'murhanhimoa' 'uskotonta' vanhempaa kohtaan kuin sitä vanhempaa kohtaan, jonka kanssa hän kilpaili. Pääasiassa lapsi elää mustavalkoisissa tunnelmissa, jolloin halun kohteena oleva vanhempi on hänen mielestään hyvä, kilpailija ja paha. Jos oidipaalikonflikti jää lapsuudessa käsittelemättä, sitä usein toistetaan rakkaussuhteissa aikuisuudessa. Tällöin tarvitaan parisuhteen onnistumiseksi kolmas osapuoli, joka saa tuntea olevansa hylätty ja hänet jätetään ulkopuolisena katsomaan, miten onnelliseksi 'pari' tuntee itsensä. Tämä kolmas henkilö saa tuntea oidipaalikäisen lapsen nöyryytyksen ja seksuaalisen riittämättömyyden. Kolmatta henkilöä rakkaussuhteisiinsa tarvitseva 'kostaja' on identifioitunut 'uskottomaan' vanhempaan ja jatkaa

sisällyttämättä jäänyttä petetyksi tulemisen kokemusta projisoimalla sen ulkopuolelleen ihmissuhteissaan. Hän on kasvanut aikuiseksi, joka viettelee ja pettää toisia, kuten aikoinaan tunsi itse tulleensa vietelleyksi ja petetyksi. Työstämätön oidipaali-tilanne vaikuttaa persoonallisuuden rakenteeseen ja sisäiseen dynamiikkaan merkittäväällä tavalla. (Rusbridger 2004, 733).

Mielestäni oidipaalirosessi saa kuvattun mukaisia patologisia muotoja, mikäli hyvä kantanäkyfantasia ei ole sisäistynyt. Tällöin aikuisuudessa pyritään konkreettisesti jatkamaan sitä mielensisäinen prosessointia, joka on varhaisessa tiedostamattomassa prosessoinnissa jäänyt kesken. Siirtymä depressiiviseen positioon ja oidipaalivaiheeseen edellyttää kykyä symbolisesti työstää mielessään menetystä, sietää ulkopuolisuutta ja löytää rakentavia kehityksellisiä ratkaisuja. Tällä tavoin oidipaalirosessi ja kantanäkyfantasia on erotettavissa toisistaan.

5. Siirtymä tyydyttävään suhteessa oloon

Kantanäkyfantasia ei ole pelkästään kateutta ja ulkopuolelle jäämisen kokemusta. Siitä voi tulla myös *luovuuden ja elinvoimaisuuden lähde*, kun sisäinen vanhempipari on mahdollista vapauttaa rajoittavista projektiivisistä identifikaatioista. Kehitys tapahtuu tiedostamattomasti, sisäisten objektien kehittyessä symbolisten muutosten avulla. (Igra 2006, 169 -170).

Hyrck toteaa, että lapsi siirtyy yleensä depressiiviseen positioon, kun objekti on sisällyttänyt hänen sietämättömät mielen sisältönsä. Kantänäkyfantasian sisäistäminen edellyttää molempien vanhempien kykyä sisällyttää lapsen vaikeita tunteita. Tässä rakastavien vanhempien sisällyttämisprosessissa myös kantanäkyfantasia voi muuntua kehitystä tukevaksi ja superegon ankaruus kesyyntyä viettityydytystä sallivammaksi. Vihamielinen superego muuntuu rakkauden voimasta, kun vanhemmat kykenevät sisällyttämään lapsen sietämättömiä tunteita, ja vanhempien asenne lapseen on inhimillisempi kuin lapsen vanhempiin sijoittama projektio. (Hyrck 2006, 258). Kyky rakastaa itseään, tuntee empatiaa itseä kohtaan ja uskallus avoimuuteen läheisissä suhteissa pehmentää mielenmaastoa uuden vastaanottamiselle ja persoonallisuuden muutokselle. Kateus vanhempien keskinäistä suhdetta kohtaan häviää ja lapsi voi sallia vanhemmille heidän keskinäisen suhteensa, sietää ulkopuolisuuden tunteen ja siitä heräävän kateuden. Tällöin vanhempien hyvä pari sisäistyy lapsen mieleen. Kleinin mukaan kyky yhdistellä asioita yleensäkin luovalla tavalla, edellyttää sitä, että pystyy yhdistämään mielessään vanhemmat pariiksi, hyvällä tavalla yhteyteen toistensa kanssa. (Hyrck 2001). Kehityksen etenemisen kannalta keskeistä on, että lapsi ymmärtää ja hyväksyy oman riippuvuutensa ulkoisista objekteista (Hyrck 2012, 256).

Ajattelen, että kantanäkyfantasia säätelee etenemistä depressiivisessä positiossa ja oidipaalirosessissa, toimien ikään kuin rajoittimena tai (vääristyneenä) peilinä suhteissa oloissa, ei pelkästään ihmissuhteissa vaan suhtautumisessa elämään laajemminkin. Hyvän kantanäkyfantasian sisäistäminen ennustaa luontevaa erillistymisprosessia ja oidipaalirosessin työstämistä. Segalin (2007, 50) sanoin siirtymä paranoidis-skitsoidisesta positioista depressiiviseen mielentilaan on kehitystä väärintulkintoja sisältävästä hulluuden maailmasta terveempään maailmaan, missä sisäinen ja ulkoinen ovat erilaistuneet ja missä konflikti ja ambivalenssi voidaan kohdata. Tähän muutokseen vetää luonnostaan *sisäsyntyinen pyrkimys*

korjaantumiseen, jota vahvistaa rakkauden tunteiden ja aggressiivisten impulssien yhtäaikaisuus. Halu antaa ja vastaanottaa libidinaalista tyydytystä edistää korjaantumista. (Klein 1998, 410).

Jotta objekti ja itse voitaisiin nähdä kokonaisina, tarvitaan tietynasteinen erillisuus ja etäisyys. Erillisyyden tunnistaminen ja objektin havainnoiminen sekä hyvien että pahojen ominaisuuksiensa kanssa nostattaa 'näkemisen ahdistuksen'. Objektin näkeminen realistisemmin avaa kuitenkin mahdollisuuden integraatiolle, vaikkakin siitä heräävät tunteet kuten kateus, mustasukkaisuus, pettymys, raivo, menetys, syyllisyys ja katumus ovat vaikeita sietää. Kehityksen jatko riippuu kriittisesti kapasiteetista kärsiä, kestää ja toipua näistä kokemuksista. Rakkauden ja vihan yhtymäkohta vie meidät kohtaamaan elämämme syvimmän konfliktin. Klein kuvaa ambivalenssin ja sen seurausten ymmärtämisen olevan keskeistä depressiivisessä positiossa. (Steiner 2011, 4-6.)

Depressiivisessä positiossa äiti näyttäytyy kokonaisobjektina, erillisenä yksilönä omine oikeuksineen, eikä enää alkukantaisena osa-objektien joukkona, jota vastaan tulisi taistella, vaan hänet tunnistetaan sekä hyvyyden että pettymyksen lähteenä. Tällöin lapsi saa kosketuksen myös separaation, erillisyyteen äidistä, samoin kuin kapasiteettiinsa projisoida tunteita ja ominaisuuksia äitiin. Tämä tuo mukanaan kokonaisen maailmankuvan, jossa lapsi tulee tietoisemmaksi itsestään, ajatuksistaan ja siitä, miltä tuntuu olla erillinen persoona, eikä vain peilikuva itsestään. Lapsi tunnistaa omat ambivalentit tunteensa ja syyllisyyden niistä. Äidin erillisuus ja hänen suhteensa erityislaatu isän kanssa herättää lapsessa syvää epätoivoa, herättäen vihaa molempia vanhempia ja erityisesti heidän keskinäistä seksuaalista suhdettaan kohtaan, josta potentiaalisesti voisi syntyä myös lisää lapsia. Kateus, mustasukkaisuus ja katkeruus koetusta vääryydestä nousevat tuhoavana kaikkea hyvää kohtaan. Kun tunteet siirtyvät toiminnaksi fantasioissa ja realiteeteissa, lapsi kokee tuhonneensa koko maailman. Mikäli lapsi tunnistaa omat hoidontarpeensa suhteessa vanhempiin, hän katuu toimintaansa, tuntee syyllisyyttä ja epätoivoa. Tällöin syyllisyys on depressiivisen position tuottamaa ja voi johtaa katumukseen ja toiveeseen omasta korjaantumisesta ja läheisten korjaamisesta. Se nousee rakastavien ja murhaavien impulssien yhteiselosta, johtaen aikaisemman ”rakastetun osaobjektin” menetykseen. Lapsi tulee tietoiseksi, että hän tarvitsee hyviä objektejaan ja arvostaa heitä. Hän alkaa luottaa myös siihen, että hänellä on kyky suojata ja varjella heitä. (Steiner 2011, 104 - 105). Tässä suruprosessissa lapsen mieli eheytyy, ja hän valmistautuu kohtaamaan ulkopuolista maailmaa ja kaikkea sitä, mitä elämä tuo.

Kun lapsi kykenee separaation seurauksena näkemään toisen erillisenä, hän tuntee *tulevansa nähdyksi*. Aiempi narsistinen ihailuksi tulemisen tarve murtuu, omaa itseihailua arvioidaan kriittisesti, ja narsistinen ylemmyys korvautuu hämmennyksen, häpeän ja nöyryytyksen tunteilla. Psykkisestä suojautuneisuudesta luopuminen mahdollistaa nähdyksi tulemisen, ja häpeän ja nöyryytyksen kokemisen. Nämä kokemukset konfrontoivat lasta kohtaamaan uuden realiteetin, joka täytyy kestää, jos hän haluaa kehittyä suhteessa depressiivisen position ahdistuksiin. Jotta hän kasvaisi psyykkisesti, hänen täytyy työstää näitä prosesseja. Mikäli häpeän tunne jää kehittymättä, lapselta jää puuttumaan tärkeä pidättämisen kyky, ja hänestä kasvaa häpeämätön. Jos pidättyneisyys on liian ankaraa, hän voi kasvaa yliherkäksi häpeän suhteen. Joskus tarkkailija tarjoaa kehuja, ihailua ja rohkaisua, mutta usein tarkkailevan hahmon pelätään olevan vihamielinen ja hyökkäävä,

joka saa lapsen kokemaan alemmuutta, heikkoutta ja tuhoutumisen pelkoa. Jos sisäinen tarkkailija on liian vainoava, hämmennyksen, häpeän ja nöyryytyksen tunteet voivat sekoittua primaarien ambivalenssin tunteiden läpityöstämisen kanssa suhteessa hyvään objektiin, ja estää kehitystä depressiiviseen positioon ja tietoisuus erillisyydestä tulee tuhotuksi. Näköaistilla on tärkeä rooli kehitysprosessissa. Haju, maku, kosketus ja tasapaino korostuvat aivan kehityksen alussa, mutta näköaistin merkitys korostuu erityisesti separaatiovaiheessa, jolloin projektiot ja identifikaatio välittyy silmien kautta; katseella lävistäen voidaan päästä objektin sisään ja katseen kautta voidaan myös identifioitua siihen. (Steiner 2011, 6-10, 18, 38.)

Kun kateus vanhempien keskinäistä suhdetta kohtaan häviää, vanhempien suhde sallitaan ja ulkopuolisuus siedetään, *vanhempien hyvä pari sisäistyy* lapsen mieleen. (Hyrck 2001.). Sisäistettyjen vanhempien seksuaalisuhde jää taustalle, kun lapsella ei ole enää tarvetta kontrolloida sitä, hän voi tunnustaa heidän merkityksensä, eikä hän halua häiritä heidän aikuista yhdessäoloaan. Kleinin mukaan kyky yhdistellä asioita yleensäkin luovalla tavalla edellyttää sitä, että pystyy yhdistämään mielessään vanhemmat pariiksi, hyvällä tavalla yhteyteen toistensa kanssa (Igra 2006, 172). *Vanhemmat-yhteydessä-toisiinsa* voi mielikuvissa näyttäytyä toisiaan syöttävinä ja toisilleen lahjoja antavina tai vanhempipari voi olla genitaalisesti hyvällä tavalla yhteydessä toisiinsa. Oidipaalivaihe tuo vanhemmat esiin ajattelevana parina. Tällöin pari voi myös yhtyä, koska he ovat erilaisia ja saavuttaa yhteenkuuluvuutta, koska heidän välillään on tilaa, ja olla myös vuorovaikutuksessa keskenään, koska molemmat haluavat antaa. Tällainen sisäinen pari antaa ajatuksille tilaa ja merkityksille mahdollisuuden syntyä. (Igra 2006, 169 -170).

Psykoterapiaprosessin lopulla potilas näkee unen, jossa hän on terapeutin kanssa sängyllä käyden intensiivisesti läpi valtavaa määrää kortteja, joissa jokaisessa on jokin tunne. Sitten huoneeseen tulee mies, jonka potilas luulee olevan seuraava potilas, ja potilas hätäntyy. Terapeutti ja mies rauhoittelevat potilasta, ettei ole mitään hätää. Samassa potilas tunnistaa miehen olevan hänen naapurinsa. Potilas lähtee ovesta ja kääntyy katsomaan ikkunasta sisälle terapiahuoneeseen; hän itsekään ei ole ulkona vaan sisällä tilassa, mutta toisessa huoneessa. Ikkunasta hän näkee, että terapeutti tanssii balettia ja mies soittaa pianoa ja heidän välillään vaikuttaa olevan harmoonista yhteyttä. Potilas pohtii, kuinka on saanut kaiken mitä tarvitsee ja ettei terapeutin ja miehen välinen suhde olekaan häneltä pois. Unessa potilaan viimeinen ajatus on hyvä olo siitä, kun on niin kaunista.

Huojunta paranoidis-skitsoidisen position ja depressiivisen position välillä on rinnakkainen kolmiosuhteen sietämisen ja hyväksymisen välillä. Kolmiotilassa on kahdenlaista linkittymistä hahmojen kesken: *seksuaalinen linkki* vanhempien välillä ja *riippuvuuden linkki* lapsen ja vanhempien välillä. Monet mielen toiminnot ovat riippuvaisia siitä, että oma erillisyyks ja vanhempien keskinäinen seksuaalinen pari tunnustetaan realiteettina. Voidessamme identifioitua vanhempipariin, tarkastelemme asioita tervejärkisemmin, kykenemme ajattelemaan, symbolisoimaan ja olemaan taiteellisesti luovia ja lopulta löytämään oman seksuaalisen elämän. Vastakkainen kehitys johtaa narsistiseen oirehdintaan, perversioihin ja psykoosiin. Narsismissa keskeistä on oma erinomaisuus ja luovuus, ja vanhempiparin hedelmällisyys ja luovuus kielletään. Perversiossa sisäinen pari on julmasti hyökkäävä ja sado-masokistinen, koskapa se on koettu julmasti ulossulkeväksi (fantasiassa tai realiteetissa). Psykoosissa paria vastaan hyökätään ja sitten identifioitua tähän tuhotuun liittoon, jolloin tuhoutuu myös kyky käyttää omaa mieltä

(Rusbridger 2004). Oidipaaliseen kolmiotilaan siirtyminen mahdollistaa objektisuhteen havainnoinnin, ja myös *itsen havainnoinnin ja reflektoinnin* vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Tällöin voimme esimerkiksi nauraa itsellemme. Mielensisäinen kolmiotila on myös edellytys *objektiiviselle arvioinnille*, ja tekee mahdolliseksi tunnistaa oikeassa olemisen sijaan omien näkemysten subjektiivisuuden. (Steiner 2011, 143, 98).

Paranoidinen tai depressiivinen ratkaisu oidipuskompleksiin on *perustavanlaatuisen valinta*, vaikka se harvoin koetaan 'valinnaksi', koska tiedostamaton paine ohjaa suuntaan ja toiseen. Kehityksen näkökulmasta tässä valitaan joko 'kastraatio' tai 'isän murha'. 'Kastraatiossa' kehityspotentiaali katkaistaan, kun taas 'isän murhassa' kyetään irrottautumaan vanhemmista ja ottamaan vastuu omasta elämästä. Depressiivinen ratkaisu mahdollistaa uuden sovituksen (reconciliation) ja anteeksiannon, kun taas paranoidinen tekee sen mahdottomaksi. Kapasiteetti kohdata molemmat, omnipotenssi ja objektin menetys on olennaista psyykkisen muutoksen kannalta. *Surutyössä kaikkivoipuudesta luopuminen ja menetyksen realiteetin* kohtaaminen yhdistyvät. Kehityksen mahdollisuus ja muutos johtaa suruun, kun taas muutoksen vastustaminen johtaa masennukseen. (Steiner 2011, 13, 20). Surutyössä oidipaali-prosessi ja depressiivinen positio näyttävät sisäkkäisinä prosesseina.

Segal on havainnut, että joillakin ihmisillä on muista poikkeava *kyky kommunikoida tiedostamattomien fantasioiden* kanssa symboleja käyttäen. Heillä on hyvä kosketus tunne-elämäänsä ja he synnyttävät uusia symboleja jatkuvasti ja vapaasti. He ovat tietoisia kyvystään ja pystyvät käyttämään primitiivisiä fantasioitaan luovasti. Depressiivisessä positiossa oleva pystyy myös käsittelemään varhaislapsuudessa syntyneitä ristiriitoja uudella tavalla, koska hänen sisäinen maailmansa ei enää ole mustavalkoisen ajattelutavan rajoittamaa. Varhainen oidipaalivaihe kantanäkyfantasioineen vaikuttaa symbolien käytön kehittämiseen tai estymiseen. (Hyrck 2006, 266).

*"Haluaamme rakastaa, vihata ja
tuntea objektimme,
ja meillä on tarve tulla rakastetuksi,
pelko tulla vihatuksi ja
halu tulla ymmärretyksi."* (Britton 1998, 3.)

6. Pohdinta

Kantanäkyfantasiassa tiivistyy ihmisen piilotajuinen käsitys keskinäisen yhteyden merkityksestä. Parhaimmillaan se on rakkauden, luovuuden ja yhteyden ilmentymää, mutta pahimmillaan tuhoava voima, joka estää vuorovaikutusta tukahduttaen kasvua ja kehitystä. Ajassamme kantanäkyfantasian merkityksen ymmärtämisen tarve korostuu lapsiperheiden rakententeiden muuttuessa yhä moninaisemmiksi. Perhemuotojen muutoksessa olisi tärkeää huomioida ja ymmärtää sisäisen tiedostamattoman kantanäyn vaikutusta lasten kehityksessä, jotta lasten kasvua ja kehitystä voitaisiin suojata ja tukea. Nykyisin jo huomioidaan, että lasten seksuaalikehityksen turvaamiseksi lapsen on hyvä nukkua eri huoneessa kuin vanhemmat, mutta samaan aikaan lähes jokaisella lapsella on puhelimestaan Internetin kautta suora pääsy uteliaisuuden lähteille. Toisaalta

uusperheissä lasten mieliin rakentuu monikerroksiset tunnesuhteet 'sinun, minun ja meidän' lasten välisissä vuorovaikutussuhteissa. Tulevaisuudessa myös samaa sukupuolta olevien vanhempien lasten suhteessa oloissa syntyvien piilotajuisten merkitysten tutkiminen olisi erittäin tärkeää.

Tässä kirjoituksessani olen jättänyt huomioimatta sukupuolten väliset kehitykselliset erot, sekä oraalisen ja anaalisen vaiheen erityispiirteet, ja myös isän rooli kolmannen asemassa jää kiinnostavuudestaan huolimatta vähäiselle huomiolle. Erityisesti isän roolin merkitykseen olisi hyvä paneutua syvemmin, sillä avioerojen yleistyessä usein juuri isän ja lapsen välinen suhde jää etäisemmäksi, ja sen myötä isän merkittävä rooli olla apuna lapsen eriytymisprosessissa voi jäädä puuttumaan.

Kiitokset

Kiitän lämpimästi työnhajaajaani koulutuspsykoanalyttikko Riitta Hyrckiä pitkästä työnhjauksuhteesta, jonka myötävaikutuksesta tiedostamattomat prosessit ja kantanäkyfantasia ovat alkaneet avautua myös itselleni. Kiitokset myös potilaille, jotka antoivat luvan uniensa käyttöön.

Lähteet:

- Britton, R. (1998). *Belief and Imagination*. London: Routledge.
- Britton, R. (2003). *Sex, Death, and The Superego. Experiences in psychoanalysis*. London: Karnac Books.
- Caper, R. (1999). *A Mind of One's Own. A psychoanalytic View of Self and Object*. East Sussex: Routledge.
- Grotstein, J. (2007). *A beam of intense darkness. Wilfred Bion's Legacy to Psychoanalysis*. London: Karnac Books.
- Hyrck, R. (2001). Kantanäkyfantasia yhteyden mahdollistajana ja estäjänä. *Psykoterapia* 20(2), 66-87.
- Hyck, R. (2006). Sisäinen ja ulkoinen todellisuus. Postkleinilainen näkökulma. Teoksessa: *Psykoanalyysin isät ja äidit. Teoreettisia näkökulmia*. K. Mälkönen, P. Sammallahti, K. Saraneva, T. Sitolahti (toim.) Jyväskylä: Therapiea-säätiö.
- Hyrck, R. (2009). Häpeäalttiin narsistisen potilaan persoonallisuuden rakenne ja haavoittuvuuden huomioiminen hoitosuhteessa brittiläisen objektisuhdeteorian näkökulmasta. *Psykoterapia*. 28(3), 179-197.
- Igra, L. (2006). *Muutoksia sisäisessä maailmassa. Narsismista, identifikaatiosta ja sisäisistä objekteista*. Helsinki: Therapiea-säätiö.
- Klein, M. (1998). *The Psychological Principles of Early Analysis. Kirjassa: Love, Guilt and Reparation and other works 1921-1945*. London: Vintage.

- Lagos, C.M. (2007) The Theory of Thinking and capacity to Mentalize: A Comparison of Fonagy's and Bion's Models. *The Spanish Journal of Psychology*, Vol.10, No. 1, 189-198
- McDougal, J. (2003). Tuhatkasvoinen eros. Psykoanalyttinen tutkimusmatka ihmisen seksuaalisuuteen. Helsinki: Therapie-säätiö
- Rusbridger, R. (2004). Elements of the Oedipus complex: A Kleinian account. *International Journal of Psychoanalysis*; 85:731-748.
- Segal, H. (2007). *Yesterday, Today and Tomorrow*. London: Routledge.
- Spillius, E., Milton, J., Garvey, P., Couve, C., Steiner, D. (2011). *The New Dictionary of Kleinian Thought*. East Sussex: Routledge.
- Steiner, J. (2011). *Seeing and Being Seen. Emerging from a Psychic Retreat*. East Sussex: Routledge.
- Steyn, L. (2009). Is Feminine masochism a concept worth reviving? *International Journal of Psychoanalysis*. 90: 867-882.